

Nytt fra Vesterlen Speidermuseum

---

11. årgang 2021

ORGAN FOR MUSEUMSVENNENE

NR. 4

Julen – barnets fest

*O, jul med din glede og barnlige lyst, vi hilser deg alle velkommen,
vi hilser deg alle med jublende røst titusener ganger velkommen*

Slik synger vi i en av våre mest brukte julesanger, og den gir også et riktig uttrykk for vår glede ved å skulle feire jul. Ingen av de andre kristelige fester har slik makt over oss som julen. Det er som det bare stråler glede fra den. Hva er det vi da gleder oss over i julen?

Å, skal vi være ærlige, så spiller nok det glirende juletre og de gaver vi venter og håper å få, en meget stor rolle for vår juleglede. En jul uten juletre er likesom ikke en hel jul, synes vi. Men det må være noe annet og mere som skaper denne gleden hos oss. Vi pleier jo å feire vår fødselsdag hvert år og den blir da også feiret med gaver, men «gebursdagskringle» og meget annet. Og vi gleder oss når fødselsdagen vår er nær. Men der er da vel sjelden at noen går i etpar måneder og teller dagene til fødselsdagen sin. Men, det er det mange som gjør når julen nærmer seg. Og om du skal gi en annen en fødselsdagsgave, ja, så synes du nok at det er morsomt, men det er allikevel ikke slik som når du overrasker en av dine kjære med en julepresang. Den har du kanskje i lange tider arbeidet på i all hemmelighet. Og slik kunne jeg nevne flere ting som viser at julen er noe for seg selv, som det ikke finnes maken til. Hva er da det for noe? Jo, det er det at vi vet – enten vi tenker noe videre på det eller ikke – at **den** dagen feirer vi til minne om Jesu fødsel, om frelserens fødsel.

La være at det er juletreet og gavene vi mest tenker på, men vi vet allikevel innerst inne at det hele er til ære for Jesusbarnet som ble født hin julenatt for mange, mange år siden. Det er nok så at vi vet at

«korset sto skjult mellom løv i det fjerne», at vi vet han måtte gjennom død og grav for å bli den frelseren vi trengte, men i julen er det liksom vi ikke kommer til å tenke på det. Det er som når et alminnelig barn er født: foreldrene vet nok at engang må også dette barnet dø, men det tenker de ikke på, de bare gleder seg over at barnet deres er blitt født.

Vi gleder oss over at får frelser er født, han som har lært oss å se hen til Gud som til en kjærlig far, han som har vist oss hvordan vi skal leve vårt liv for å kunne leve et lykkelig liv og gå herfra gjennom en frimodig bortgang til Gud.

Så vil vi også i denne julen glede oss, glede oss over alt det gode, all den glede, all den kjærlighet vi møter i julen – og som vi forhåpentlig også selv er med å spre. Men under det alt og gjennom det alt, vil vi forsøke å minne oss om at den hele fest dog er til ære for Frelseren og en takk for den frelse han bragte. Og – det barn som seg gleder fromt og smuk, skal aldri den glede miste – Gud gi oss alle en gledelig jul.

Skrevet av H. Møller Gasmann til Speiderens julenummer i 1932

Julepresanger i 1931

Speiderdepotet (speidersport) tilbyr:

Kniver

Få ting tiltaler en gutt så meget som en kniv. – En kniv er en overkommelig julepresang for alle. Vi har turistkniver fra kr. 1,50 og de såkalte Jamboreekniver fra kr. 3,50. Disse siste er de gjeveste guttekniver som overhodet eksisterer.

Julenummeret kostet i salg: 75 øre og hadde 50 sider.

Merkedager:

I 1911 ble Speiderbønnen og dyktighetsmerkene presentert første gang i Speideren nr. 6.

3. november 1920 ble Norges KFUK-speidere stiftet

30. november 1980 ble speidersjef Håvard Djupvik født (NSF speidersjef)

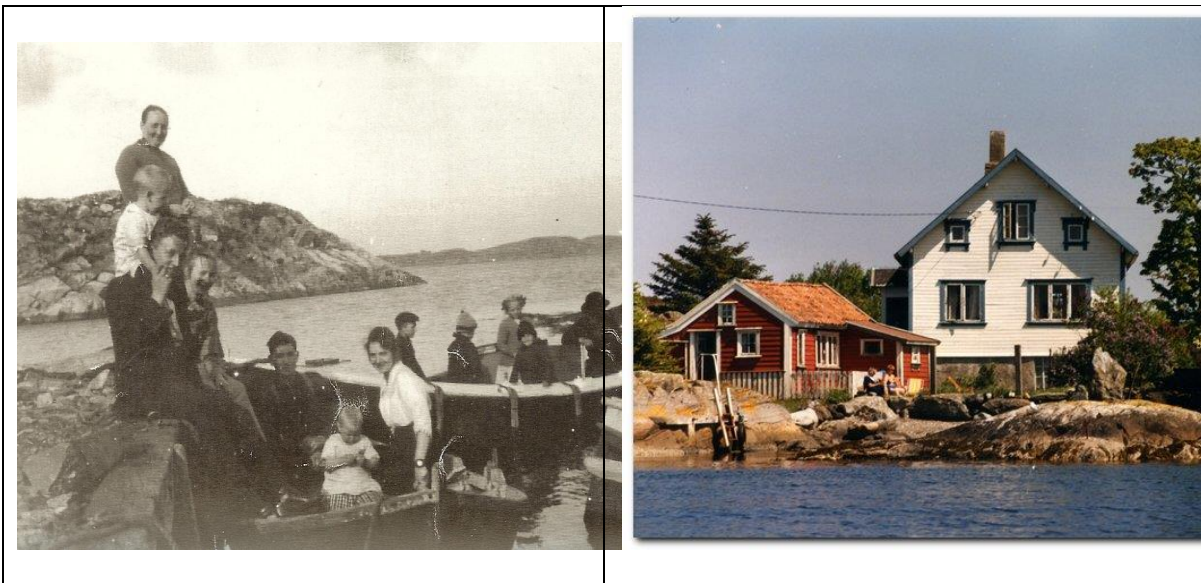
28. november 1987 ble Speidermuseet i Oslo stiftet

Engøyholmen KFUK-KFUM Midtholmen

Midtholmen er sjøspeidernes speiderhytte og leirsted. Et ypperlig utfartssted for små eller store, - tilgjengelig for opplevelsesmennesker i alle grupper og aldre.

Det bodde glade og gjestfrie mennesker på Midtholmen i gamle dager.

Midtholmen var hjemmet for en familie, mor og far med 9 barn. De livnærte seg med en naturalhusholdning slik det var mulig med lite jord og sjøen like utenfor trappa. De hadde 5-6 sauer og på det meste 600 høns. Martin var en tid sjømann på de fjerne hav og senere som frakteskipper i kystnære strøk. Familien hadde også inntekt av egg salg, solbærhagen og blomstersalg på torget.

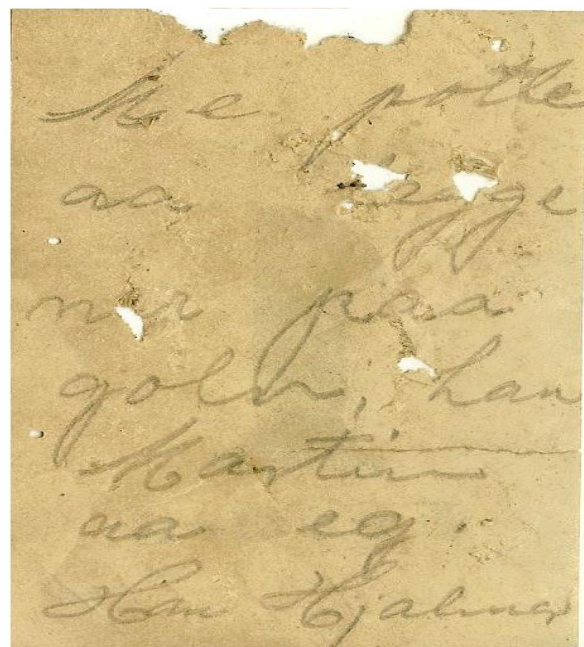
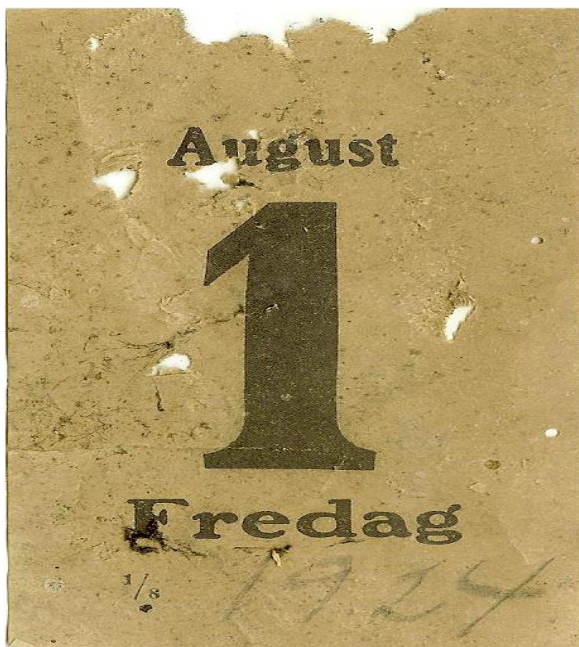

GALEAS "LYKKENS PRØVE" var bl.a. eid av Martin og brukt som fraktesbåt.

Det ble også gjort fast en del brislingnøter til Midtholmen. Brislingen "gikk seg rein" før den ble levert til hermetikkfabrikkene, dette ga inntekt som "landlot".

Våningshuset var først reist i Dusavik i 1901-02, oppført av Sandnes trelast for kr. 1000,- inklusiv utvendig bordkledning som skulle monteres etter ett år tørketid av tømmeret. Huset ble demontert i 1911-12 og fraktet til Midtholmen av Martin.

Eiendommen på Midtholmen ble skilt ut og solgt fra gården på Langøy i 1909, og bestod av tre øyer, Midtholmen, Kuppholmen og Rundholmen. Martin flyttet dit sammen med ektefelle og syv barn, på Midtholmen ble det født to barn til. Bygget (uthuset) som står på sørsiden av våningshuset bestod først av et laftet bygg på ca. 3,5x2,5 meter. Dette var boligen for familien frem til de kunne flytte inn i huset. Laftebygget, som også ble flyttet fra Dusavik, er fra ca.1760, (ref. Einar Stensø). Det meste er etter restaureringen bevart som stue i nåværende anneks.

Legg merke til teksten: Fredag 1. august 1924. "Me potle aa legge ner paa golv, han Martin aa eg. Han Hjalmar". Kalenderlappen ble funnet bak en fotlist i stua når sjøspeiderne restaurerte.

DEI SOM LEVDE PÅ MIDTHOLMEN.

(Fortalt av Jon Kyvik i 2010, barnebarn av Else Olava og Martin Midtholm)

Livet på Midtholmen var ikkje alltid så lett. Martin (d. 1953) og Else Olava budde fyrst i Dusavik der dei 7 fyrste borna kom til verda. I 1909 kjøpte dei Midtholmen, og flytta huset ut dit kor då dei 2 siste vart fødde. Kubbholmen og Rundeholmen som var med i handelen vart berre brukt til beite for sauene.

Mora Else Olava vart berre 48 år gamal, og Margit som yngst i barneflokket var såleis berre 7 år då ho vart morlaus.

Dotter Klara som var eldst vart gift med Rasmus Olsen Bjørklund, og budde på Hinna. Rasmus hadde sitt arbeid i NSB der også 2 av sønnene tok seg arbeid. Yngste sonen var telegrafist, men fekk seinare jobb ved Arbeidskontoret i Stavanger. Alle er borte no.

Dotter Marta var den som måtte ta den tyngste børa av borna. Ho var den som "ofra" seg for at ikkje familien skulle vert oppriven, og kanskje verta spreid. Dei tre yngste gjekk i skulen. Marta hadde ikkje anna arbeid enn å stella for far sin, og dei tre yngste jentene. Ho dreiv litt med torghandel av blomar som ho dyrka ute på Midtholmen. Var også mykje inntressert i foreningslivet så langt ho hadde høve til det. All transport gjekk jo med robåt. I mange år stelte ho også søstera si Ingeborg som var mykje sengeliggjande av sitt vaksne liv.

Dotter Ingeborg vart gift med Albert Olaus Stensø, men ho vart tidleg enke. Einar som var einaste barnet deira var berre 2 år då faren døyde. Sidan mora var mykje sjuk etter at ho misste mannen sin vart det Marta saman med dei to brørne sine og faren som fekk den tyngste børa med Einar. Dette var også noko han alltid var takksam for.

Ingeborg, dotter til Martin, fødd 1899, vart gift med Albert Olaus Stensø. Albert døydde 7.januar 1929, 1 måned før Einar vart 4 år. Det ble Martin, som "fungerte" som far for Einar. (Albert Olaus Stensø eigde også eit fiskefarty, "Paddy" heitte den og var bygd i Mandal. Dette fartyet, mykje ombygd, finnes i dag på Hardanger Fartøyvernssenter.)

Son Hjalmar vart gift med Hildur Mathisen frå Bergen. Han vart utdanna møbelsnikkar hos Snekkermester Tjensvoll i Stavanger i 1922. Dei hadde berre eit barn (Else Marie) som dei diverre missta i 1943. Han var verksmeister på Opstad (Åna Fengsel) i fleire år. Deretter vart han Innspektør ved Stavanger Krets fengsel på Lagårdsveien der han også arb. i krigsåra fram til han vart sendt til Grini grunna at han hadde hjulpet til med brevsmugling frå innsette antinazistar. Etter krigen heldt han fram i fengselvesenet fram til han vart pensjonert. Hjalmar var intressert i song og anna kultur. Han var med i songforeninga LJOM. Som opplesar og underhaldar vart han mykje nytta m.a. var han ein god ven av Torvald Thu, og han nytta mykje av det han hadde skreve.

Dotter Else vart berre 4 år då ho døydde i 1904.

Son Martin vart gift med Laura Motland frå Stavanger. Også han vart utdanna møbelsnikkar hos Snekkermester Tjensvoll I 1928. I 30 åra var det ikkje så godt om arbeid i dette faget, og Martin tok seg difor jobb på Frue Meieri der han var resten av arbeidslivet sitt. Martin og Laura fekk 2 døtre saman.

Dotter Else vart gift med Anders Nygård frå Imsland. Yrket hans var også møbelsnikkar, men som med andre vart det heller skralt på arbeidsmarknaden, og han måtte sjå seg etter anna arbeid. Han var deretter i arbeid hos Ford, Kverneland i heile 49 år. I gamle dagar var det mykje treverk i bilane som skulle vedlikehaldast. Dei fekk ein gut og ei jente.

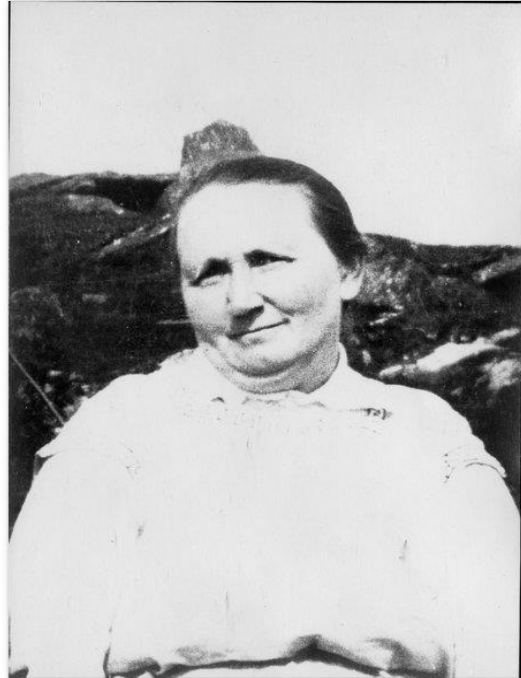
Dotter Anny vart gift med Reinert Kyvik frå Stord. Ho var berre 12-13 då mora døyde. Ho fortalde at ho såg flagget kom på halv stong heime då ho sat i skulestova borte på Roaldsøy. I 17 årsalderen reiste ho til Bergen i huspost hos ymse familiar, der dette var noko ho likte å fortelja om. Ho kom til Furuly Helseheim på Stord i 1938 og var der gift med Reinert, og fekk 2 søner.

Dotter Dagny hadde arbeid ved Stavanger Sjukehus. Ho var ikkje gift. Døydde i 1942.

Dotter Margit var den yngste i flokken. Ho vart ikkje gift, og budde på Midtholmen så lenge faren levde. Fyrst hadde ho jobb hos Bjørnevik Hermetikkfabrikk på Buøy, og då var robåten det einaste framkomst middel ho hadde. Seinare flytta ho til Hundvåg, og fekk seg jobb på fabrikk der. Etter nokre år seinare fekk ho seg leilighet i "Mellomstraen" der ho budde resten av livet sitt. Ho hadde heile sin arbeidsdag i hermetikkindustrien. Margit hadde eit stritt liv, men det var ikkje ofte ein høyrde ho klaga.

Martin

Else Olava

Else Olava og Martin ombord i "Lykkens Prøve"

Anny Midtholm, mor til Jon Kyvik

Barnebarn Jon Kyvik med bestefar for å ro sauene over til beite på en holme. Fra 1941. "Dette med foring av sauene saman med bestefar var turar eg hadde mykje glede av kvar einaste sumar så lenge han hadde helsa si. Då fekk eg høyra om ville turar rundt Kapp Horn, St. Helena og stomfulle hav over heile verda. Stundom gjekk det på deklamasjon. Han var ein djupt religiøs mann."

Gutten med fisken: Magne Kyvik, barnebarn Bilde 1. Martin, Hjalmar og Einar.

Bilde 2. Martin og Einar i båten og Else Olava som løser fotøyningen på brygga. I bakgrunnen på Rundholmen ses foringsskuret for hønene når de var satt dit, Einar kunne fortelle at noen ganger fikk hønene hjemlengsel og prøvde å fly tilbake, men det endte ofte med at de måtte hentes med robåten.

Bilde 3. Martin og broren Tommas.

Martin gjør seg klar til en bytur i robåten, og sansynligvis en tur innom skipshandel Dahle som var familie.

Familien bodde på Midtholmen fra 1909-10 til 1957. Etter den tid brukte de stedet som fritidsbolig. Stavanger kommune overtok eiendommen i 1985 og dessverre begynte forfallet straks pga. manglende tilsyn og vedlikehold. Etter kort tid var dører og vinduer ødelagt, inventaret rasert av ubudne gjester. Det var til stor bekymring for familien som hadde gode minner fra Midtholmen.

Bilde 1. Her kan en se innhegningen for sauene og i høyre billedkant hønsegården. Det var heller ikke så mye trær som i dag.

Bilde 2. ser en den store fabrikkbygningen i bakgrunnen på Roaldsøy.

Mange ganger måtte de ta oppstilling på knausen ved det smale sundet mellom Midtholmen og Ormøyholmen. Her stod de og stoppet båter som ville seile gjennom sundet. Det hendte noen ganger at båtkjølen rev av strømkabelen som lå i sjøen. På bilde ser en strøms Stolpen hvor kabelen var koblet til luftstrekket inn til huset.

Juleavslutning på speider-museet.

Anne Brit, Gro, Inger Lise, Esther, Lovise, Åse, Rikard, Åse, Tor Inge, Jan

Besøk av Marianne fra Kretskontoret.

Uten mat og drikke.....

Torsdag 9. desember hadde dugnadsgjengen årets siste arbeidsdag på museet. Dessverre måtte det, også denne gang, bli med avstand, men vi fikk besøk av Marianne fra Kretskontoret og koste oss med gode smørbrød og kaffe. Neste år håper vi å kunne invitere mange gjester.

Wilhelm Sofus Retz

Født 25 august 1872   død 18 mars 1961

Gift med Karen Elise Brager 27/11 1867 som døde 6/3 1941. De fikk 5 barn Randi- Rolf- Martin- Finn og Karen Wilhelmine.

Etter hans kones død giftet han seg igjen med konens søster. De fikk ingen barn.

Offisielt startet Wilhelm Retz speideren i Stavanger 22 mars 1911 på Kongsgård skole.

Troppen ble meldt inn i Norske Gutters Speider Korps som var det første speiderforbundet i Norge.

Med hjelp av lærerlaget på Kongsgård skole fikk de startet 5 andre grupper i Stavanger. Disse gruppene eksisterer ikke i dag.

Det gikk litt opp og ned med troppene, men 1. tropp besto. Etter hvert ble den så stor at den i 1921 ble delt i 1. og 2. tropp, Wilhelm Retz ble da leder for 2. Stavanger. og sønnen Rolf ble leder for 1. tropp. Det ble vedtatt at begge grupper skulle ha samme stiftelses dato 11.3.1911. I 1913 tok Wilhelm Retz speiderne i Stavanger med seg over i Norsk Speider-gutt Forbund.

Stavangerspeiderne var representert på NSF's landsmøte i Bergen i 1915 og Wilhelm Retz ble med i styret i Norges Speider-gutt Forbund fra 1915-1936.

Speiderne i Stavanger var med på NSF's 2. landsleir i Bergen i 1916 og har siden vært med på alle landsleirer.

Wilhelm Retz har vært leder for Stavanger som avdeling og Stavanger som krets. Da kretsen skiftet navn i 1918 ble han kretsleder i Vesterlen krets frem til 1929.

Som kretsleder arrangerte han følgende kretsleire:

1921	Årdal	1923	Flekkefjord	1925	Førde
1927	Nedstrand	1930	Bjerkreim		

Han reiste med speiderne på landsleirer og Jamboreer. Til Landsleiren i Trondheim reiste speiderne med båt til Oslo og tog til Trondheim. På tilbakeveien kom de med tog til Oslo, de yngste reiste med båt hjem mens de eldste, sammen med Wilhelm Retz, gikk over heien til Stavanger.

Wilhelm Retz var aktiv pådriver til å bygge den første Melshei hytta i 1917. Hytta brant seinere ned og i dag står den tredje «Melshei hytta» på tomten.

Wilhelm Retz er tildelt disse hederstegn:

Svartstikka i 1916. Den ble omgjort til hvite Hederslilje etter 1937.

Sølvulven i 1927 og Kongens fortjenestemedalje 1952.

I 2022 er det 150 år siden Wilhelm Retz's fødsel.

Stavanger har hedret han med å oppkalle en gate på Tasta

Speidermuseet har produsert et Wilhelm Retz merke, det vil bli brukt i omvisningen fra 2022. Alle speidere er invitert til å lære mer om speidingens opprinnelse i Vesterlen.

Desember 2021 Tor Inge Berge.

Fjerde kvartalsrapport 2021.

Siste kvartal i 2021 har gått fort og vi har hatt lite fravær blant speidervennene. Dugnaden har fortsatt med omorganisering av biblioteksbøker manuell og i databasen.

Bibliotek 1 og 2 tar form. I bibliotek 2 har vi nå en egen avdeling som inneholder permer bøker og materiell for den daglige drift i museet.

Alle håndbøker er blitt samlet i rett rekkefølge og samlet på egne reoler – og tenk der er blitt bitte litt mer plass for nye bøker i bibliotek 1.

Vi har hatt 2 kjekke besøk av speiderledere fra Aslaug Astad og ei speiderjente fra Sauda og Rita Vik fra Stjernaøy i høst. De gav uttrykk for at de var overveldet av alt museet kunne vise frem. Under kaffepausen fikk de en liten orientering om historikken til museet gjennom de 12 – 15 årene Vesterlen speidermuseet har eksistert. Vi i dugnadsgruppen synes det var utrolig kjekk å ha besøk av speidere/ - speiderledere igjen.

I november har vi, for første gang på 1,5 år, hatt omvisning for 3 grupper av speidere Vi håper å kunne åpne opp for omvisning på vårparten 2022.

Høsten 2021 har museet vært åpent hver torsdag og ca 12 speidervenner har møttes til dugnad og sosialt samvær. I 2. og 3. kvartal er det blitt utført 690 timer dugnadsarbeid. Takk for kjekke museumsdager i gode speidervenners lag.

Vi ønsker alle museumsvenner en

GLEDELIG JULEHØYTID

OG ET GODT NYTTÅR.

Desember 2021 Esther og Egil Bjelland.

STØTTE TIL MUSEETS ARBEID:

Andelsbrev kan kjøpes ved å betale inn ønsket beløp på konto 3201.30.18625. Merk innbetalingen med navn og adresse, da får dere andelsbevis på beløpet i posten.

Andelsbevis kan også kjøpes på museet ved besøk der.

Vi selger andelsbevis pålydende

Kr. 50,- kr. 100,- kr. 500,- kr. 1000,- og fritt beløp

MUSEUMSBESØK:

Musèet er åpent torsdager fra kl. 1000 til kl. 14,30. **Velkommen!**

Besøksadresse er: Våganessvingen 5C, 4052 Røyneberg

Inngangsbillett: Barn kr. 10,-   Voksne: kr. 20,-

KONTAKTER TIL MUSEET:

Egil Bjelland, leder	tlf. 51 55 35 01	mobil: 920 64 909
Esther Bjelland	mobil: 920 28 706	esther.bjelland@lyse.net
Anne Brit Egeland	mobil: 930 91 776	anne.b.egeland@hotmail.no
NSF kretskontor	mobil: 950 31 101	post@vesterlen.no
K/M kretskontor	mobil: 940 09 491	post@rogalandspeider.no
Kretsenes websider	www.vesterlen.no	www.rogalandspeider.no

